

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет іноземних мов
Кафедра теорії та практики іноземних мов**

Драпак Андрій Володимирович

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АЛЮЗІЇ В
ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ
АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

Спеціальність 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

РЕФЕРАТ

на
випускню кваліфікаційну роботу
за освітньою програмою
«Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Умань – 2023

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: канд. пед. наук, доцент Авчіннікова Г. Д.

РЕЦЕНЗЕНТ: канд. філол. наук, доцент Яловенко О. В.

Захист відбудеться 29.05.2023 р. о 9.00 на засіданні ЕК факультету іноземних мов.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі теорії та практики іноземних мов, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 405.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. АЛЮЗІЯ ТА ЇЇ ФОРМАЛЬНІ ОЗНАКИ	8
1.1. Ознаки алюзії.....	8
1.1.1. Імплицитність алюзії.....	9
1.1.2. Двоплановість алюзії.....	12
1.1.3. Цілеспрямованість алюзії.....	22
1.2. Функції алюзії.....	27
РОЗДІЛ 2. ТИПОЛОГІЯ АЛЮЗІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТА 45	
УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	
2.1. Типологія алюзій за формою та змістом.....	45
2.1.1. Номінативні алюзії.....	46
2.1.2. Цитатні алюзії.....	55
2.2. Типологія алюзій за джерелом посилання.....	64
2.2.1. Алюзії на літературу.....	65
2.2.2. Алюзії на корпус фразеологічних одиниць.....	70
2.2.3. Алюзії на Біблію.....	76
2.2.4. Алюзії на елементи масової культури.....	78
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	97
ДОДАТКИ.....	98

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність магістерської роботи зумовлена її спрямованістю на дослідження імпліцитних мовних засобів, одним із яких є алюзія. Зіставно-типологічний підходи до виявлення потенціалу алюзії у різномовних дискурсах сприяють визначенню спільних закономірностей у творенні алюзивних одиниць, а також мовно-культурних розбіжностей у способах і засобах їхньої реалізації.

Останнім часом алюзія аналізується науковцями в різних аспектах: структурно-функціональному (О. С. Євсєєв, К. О. Комарова, А. А. Тютенко, Н. А. Хімуніна, І. С. Христенко, G. Hermeren, M. Leddy, P. Lennon), інтертекстуальному (Н. В. Корабльова, Н. О. Фатєєва, А. С. Черняєва), перекладознавчому (Л. Д. Бурковська, В. С. Воєводська, Л. В. Грек, О. М. Дронова), функціонально-генетичному (Н. Ю. Новохачова, А. А. Тютенко, P. Lennon) та герменевтичному (І. В. Арнольд, І. В. Гюббенет, М. О. Соловійова, М. Д. Тухарелі, P. Lennon, A. Pasco) [84, с. 6-7].

Т. Ф. Ефремова стверджує, що алюзія або художній натяк це – стилістичний прийом, що полягає у використанні натяку на реальний загальновідомий, політичний, історичний або літературний факт [50].

Згідно з «The Oxford English Dictionary» алюзія в широкому значенні – це «згадка або випадкове посилення». Concise Oxford English Dictionary (COD) дає трішки інше визначення: «посилатися на» або «*allude to*» може використовуватися просто як синонім до слова «згадка» [39, с. 2-5].

Алюзія передбачає натяк на особу або історичну подію з використанням нечітких формулювань, уникання назви чи імені. Схоже значення знаходимо в словнику Dr. Johnson's Dictionary (1755), де натяк визначається як: «фраза або слово з посиленням на щось відоме, що не можна прямо називати; натяк, підтекст».

Грунтовний аналіз праць із цієї проблеми засвідчує, що в сучасному мовознавстві термін *алюзія* не має однозначного тлумачення, у зв'язку з чим

чітко не розмежованими з алюзією залишаються такі суміжні явища, як цитата і ремінісценція [84, с. 2-3].

У публіцистичних текстах уживання алюзії, перш за все, спрямоване на досягнення гумористичного, іронічного та комічного ефекту. Фактори, які зумовлюють функції алюзії, діють не на рівні мови, а на рівні мовлення. Цей мовленнєвий феномен є більш характерним саме для полемічних, дискусійних, коментуючих текстів. У цілому алюзія в публіцистичному тексті бере участь у реалізації трьох основних функцій преси: інформативній, полемічній та розважальній. В окремому висловленні функцією алюзії є експресія, яка, в свою чергу, може поєднуватися з додатковими функціями – емотивною, оцінювальною, естетичною. В цілому, ці функції підлягають функції комунікативній [85, с.106].

Зрозуміло, що алюзія - це тип посилення, але в якій саме мірі воно є непрямим та завуальованим залишається предметом суперечок. Іноді ми використовуємо слово «алюзія» (або художній натяк) і «посилення» не диференціюючи їх, більш того, розглядаємо їх як синоніми.

Метою магістерської роботи є виявлення потенціалу алюзії в публіцистичному стилі.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Уточнити термін «алюзія» в сучасній лінгвістиці.
2. Визначити функції алюзії в публіцистичному дискурсі.
3. Проаналізувати типи алюзій за різними критеріями.
4. Зіставити алюзії в англійській та українській пресі.

Об'єктом дослідження є місце алюзії як засобу вираження в публіцистичному стилі.

Типологія алюзії в українському та англійському дискурсі є **предметом** нашого дослідження.

В роботі використовувалися наступні **методи дослідження**: зіставно-типологічний метод дав змогу виявити спільне та відмінне у використанні алюзії в різних стилях, а зокрема публіцистичному; прийом зовнішньої

реконструкції допоміг з'ясувати первинні значення алюзивних денотатів.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі здійснена уточнена класифікація функцій алюзії в публіцистичному дискурсі; виконано зіставно-типологічний аналіз типології алюзії за змістом та джерелом посилання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування у викладанні навчальних дисциплін: «Порівняльна типологія англійської та української мов», «Стилістика англійської мови», «Стилістика української мови» та «Лексикологія».

Джерельною базою магістерської роботи є такі публіцистичні видання, як «Дзеркало тижня», «День», «Україна молода», The Guardian, The Independent, The Times, The Daily Mail, The New York Times з 2016 по 2021 роки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та практики іноземних мов, Лабораторії лінгвокультурології та зіставної лінгвістики та студентської проблемної групи «Мовні та комунікативні аспекти англійського та німецькомовного дискурсу», а також доповідалися на 3 наукових конференціях різного рівня, зокрема: VI Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії» (Кропивницький, 21 лютого 2022 р.); III Всеукраїнська студентська науково-практична Інтернет-конференція «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації» (Умань, 18 березня 2022 р.); I Науково-методичний семінар «Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення» (Умань, 23 листопада 2022 р.).

Публікації. Результати дослідження опубліковані у 3 наукових збірниках, зокрема:

1. Драпак А. Типологія алюзії в англійському публіцистичному дискурсі. *Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації*; зб. матер.

III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф, Умань, 18 березня 2022 р. Умань : Візаві, 2022. С. 208–212.

2. Драпак А. Типологія алюзії в українському публіцистичному дискурсі. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії*: зб. матер. VI Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., Кропивницький, 21 лютого 2022 р. Кропивницький, 2023. С. 63–66.

3. Драпак А. Імплицитність алюзії в англійському та українському публіцистичному дискурсі. *Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення*: зб. матер. I Наук.-метод. семінару, Умань, 23 листопада 2022 р. Умань, 2023. С. 79–83.

Структура роботи. Магістерська робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури. Повний обсяг магістерської роботи становить 109 сторінок.

ВИСНОВКИ

Алюзія є моделлю породження нових значень і виконує лінгвокреативну, смислоформуючу функцію, у зв'язку з чим поняття алюзії, цитати й ремінісценції в роботі розглядаються за критеріями не підпорядкованості, а суміжності.

Переважає більшість алюзій засновані на прецедентних текстах, причому не обов'язково значимих у пізнавальному та емоційному планах. Проте алюзивними є непрямі посилання не тільки на створені раніше тексти, відображені в них епізоди, імена, висловлювання героїв тощо, але й натяки на будь-які факти політичного, культурного життя. Якщо перші – добре відомі завдяки письмовим джерелам алюзивні імена та цитатні алюзії – використовують раніше створені тексти і, як наслідок, мають складнішу природу, другі – фактуальні алюзії та сучасні алюзивні імена – не пов'язані з категорією інтертекстуальності в традиційному розумінні останньої, оскільки не асоціюються з продуктами письмової дискурсивної діяльності.

У роботі з'ясовано, що алюзивність буває двох видів – номінативного і цитатного. Репрезентантами номінативних алюзій є непередикативні одиниці, а денотатами, зв'язок із якими є символічним, – імена, назва чи факти. Цитатні алюзії розглядаються як передикативні включення з денотатами у формі текстів чи висловлювань.

До цитатних алюзій, більшість яких є ситуативно-контекстуальними, у зіставлюваних мовах належать такі передикативні включення: алюзії з буквальною відтворенням прототексту, алюзивні квазіцитати та семантико-синтаксичні алюзії. Перші набувають алюзивного статусу завдяки метафоричному вживанню в іншій дискурсивній сфері, другі є трансформованими прецедентними одиницями з парадигматичним прирощенням метатексту, асоціативність третіх заснована на переносі синтаксичної структури вихідного тексту.

Цитатні алюзії становлять більшість досліджуваної вибірки, що пояснюється впливом масової культури, для якої характерне цитатне мислення.

Під час алюзивного процесу денотат непрямого посилання може зазнавати

значних змін. Зіставно-типологічний аналіз англійських та українських алюзій дав змогу виділити спільні (лексико-семантичні, синтаксичні, стилістичні), а також відмінні (морфологічні) алюзивні відмінності. Лексико-семантичні відмінності – замінні елементи, засновані на таких явищах, як омонімія, синонімія, антонімія, у досліджуваних мовах не відрізняються. Спільними є також стилістичні (алітерація, метафора, метонімія, повтор) і синтаксичні (розширення, заміна порядку слів). Морфологічні алюзії – okazionalizmi, що викликають алюзивні асоціації, теж характерні для української публіцистики. Цей висновок не претендує на вичерпність і є об'єктивним для проаналізованого фрагмента мовного матеріалу.

Як в англійській, так і українській публіцистиці виявлено алюзії на різні джерела. Спільними денотатами алюзивних посилань в англійському та українському публіцистичному дискурсі є: 1) художня література, 2) Біблія, 3) корпус фразеологічних одиниць, 4) тексти зі сфери масової культури.

У результаті дослідження визначилася тенденція до залучення в ролі алюзивних денотатів текстів та висловлювань із сфери масової культури. Найчастіше джерелами таких посилань є назви кінофільмів, популярних пісень, тексти газетно-публіцистичного та офіційно-ділового стилю.

Поширеними в пресі зіставляваних мов є також алюзії на художню літературу, Біблію та корпус фразеологічних одиниць. На окрему увагу заслуговує відсутність алюзій на усну народну творчість, що свідчить про вплив на національну публіцистику культури постмодернізму, відомою своєю відмовою від етнічних цінностей.

Перспективи подальшого дослідження зумовлені розвитком сучасного публіцистичного дискурсу, що визначає необхідність вивчати особливості функціонування мовних явищ, які на ньому засновані. Потенційно перспективними є дослідження національно- та гендерно-маркованих алюзій.